

provocerande för militanta kretsar bland feminister och vissa kulturforskare. Det var uppenbart att antropologernas förståelseperspektiv och kulturrelativism inte hade mycket att erbjuda som förklaring till fallet.

Typiskt svenskt är en läsvärd bok. Arnstbergs skrivsätt, där han hela tiden resonerar med läsaren, är tilltalande. Även om han är betydligt mer slagvillig, obekvämt och utmanande kan han faktiskt påminna om Åke Daun. Båda har ett sätt att utgå från samtida händelser, som de vrider och vänder på och tilldelar förklaringsvärde när det gäller allmänna centrala samhällsfrågor. Arnstberg använder sig av debattinlägg, nyhetsartiklar, insändare, material på nätet och annat stoff, som han väver ihop med egen fältforskning och andra forskares utsagor och resultat till underbyggda resonemang om tidens svåra frågor. Som torde ha framgått är hans teser och svar ofta starkt kontroversiella. Han sticker gärna ut hakan och han får säkert betala ett pris för detta. Men han är ett salt och en avvikande röst som behövs i den annars ofta tämligen enstämmiga etnologiska kören.

Mats Hellspong, Stockholm

Det bekönade museet. Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet. Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling (red.). Skrifter utgivna av institutionen för ABM vid Uppsala universitet 2005. Volym 1. 265 s., ill. ISBN 91-631-5547-8.

Att 2005 diskutera genus och svenska museer är ganska kontroversiellt. Inte så att museerna missat att arbeta utifrån ett genustänkande. Det har gjorts bl.a. i utställningsverksamheten och diskuterats i Samdok. Men att vilja applicera genusperspektivet på hela museiverksamheten gör att den grund som museerna förlitat sitt interna arbete på, nämligen samlingarna, måste ifrågasättas. Därför är det kontroversiellt att 2005 ge ut en bok med namnet *Det bekönade museet*. Redaktörerna Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling arbetar med ABM-utbildningen vid Uppsala universitet och är även knutna till arbetsgruppen Genus på museer, och utredningen med samma namn (Ds 2003:61).

I inledningskapitlet "I museets dolda vrår" menar redaktörerna att museerna ofta uppfattas som "heliga tempel", vars inre endast är till för några få. Här konstaterar man att "könsproblematiken inom museerna fortfarande inte är framlyft ur vråarna". Det är märkligt eftersom museerna är en del av samhällets strukturer och

därför ska representera och perspektivera ett samhälle där genusfrågorna vunnit allt mer mark. Och museiverksamheten är ju finansierad med offentliga medel.

Museerna är också kvinnodominerade arbetsplatser, vilket inte gjort att genusperspektivet skulle ha vunnit mark i det dagliga museiarbetet. Tvärtom funderar redaktörerna aningen provokativt på huruvida museerna, med sina kvinnliga tjänstemän, är bevarare av de patriarkala strukturer där kvinnor ses just som bevarare och omvårdande. Museerna reproducerar då de patriarkala strukturer de egentligen borde synliggöra och ifrågasätta.

Bokens inledning innehåller även en genomgång av köns- och genusteoretiska perspektiv. Att det finns en bibliografi över litteratur som berör genus, museer och kulturarv som appendix är mycket bra.

Syftet med antologin är, enligt författarna, att "avkoda och dekonstruera museets verksamhetsfält och organisation". Och med den i museivärlden provocerande boks titeln och den tydligt programförklarande inledningen hade jag stora förhoppningar på resterande texter. Jag hoppades få argument för att förändra och verktyg som skulle sätta mig och mina kollegor i arbete. Men jag blev lite besviken.

Den första artikeln handlar om vilken bild av Selma Lagerlöf respektive August Strindberg som exempelvis museerna visar. "Titanen och Sagodrottningen" har Katarina Ek-Nilsson kallat sin artikel, där hon tydligt visar hur värden kring kvinnligt och manligt har styrt bilden av de två författarna snarare än hur de egentligen var och vad deras författarskap förmedlar. Artikeln beskriver väl bägge författarna och "deras" museer.

Wera Grahn berättar i sin artikel "Från vardagsarterfakter till museala fakta" om turena kring ett dokumentationsprojekt. Nordiska museet i Stockholm arbetade under 1990-talet under Grahns ledning med ett projekt kring hemlösa kvinnor. I artikeln beskrivs väl hur det museala maskineriet fungerar och den seghet som ofta är museernas signum när det gäller nya arbetssätt, nya material eller att ta till sig nya perspektiv. Att just arbeta med material som ligger vid sidan om det vedertagna är problematiskt eftersom de vita handskar museipersonalen gärna använder riskerar att bli smutsiga. Och det är mycket intressant, men jag blir inte övertygad om att den problematik Grahn redovisar i första hand handlar om genus, utan istället om klass eller om oviljan att bryta invanda arbets- och förhållningssätt. Avslutningsvis redovisar hon ett material som både publicerats och hållits föredrag om tidigare. Det handlar om Nordiska museet

och dess arbete med Månadens föremål. Tydligt visar Grahn hur ett museums samlingar och informationen om samlingarna lätt reproducerar kategoriska bilder av kön. Det är en diskussion som alla museitjänstemän bör ha med sig i sitt dagliga arbete.

Den artikel som sticker ut mest i boken är skriven av Juliette Leeb-du Toit. Hon sätter in genus i ett större makt- och etnicitetssammanhang när hon redovisar hur museerna i Sydafrika tvingats till ett paradigmskifte efter apartheidregimens fall. Många invanda arbetssätt och perspektiv har fått formuleras om eller helt upphört, och nya har tillkommit. "Genus och identitet i sydafrikanska museer" har hon kallat sin artikel. Det är en intressant museivardag hon redovisar. Det handlar inte bara om att berätta landets historia utifrån olika perspektiv, utan också om problematiken hur man hanterar kön och olika etniska grupper. Allt är inte svart eller vitt, eller kvinnligt eller manligt.

Museerna kan också spela en politisk roll. Under 1960-talet började museerna samla konstföremål från olika folkgrupper i landet, vilket bidrog till att framförallt svarta kvinnliga konstnärer kom att ses som likvärdiga kollegor av vita konstnärer. Därigenom kunde museerna bidra till en indirekt kritik av apartheidsystemet.

Graziella Belloni utgår i sin text "Att arbeta könskritiskt på museet" från den pedagogiska verksamheten. "Till skillnad från bilder, museiföremål och texter som 'fryser' budskapet när utställningen eller trycksaken är framställd, ger samtalet det redskap som museipedagogen har till sitt förfogande, särskilda möjligheter till ett 'könskonstruktivt arbete'", vilket alla pedagoger bör ha med sig i sitt arbete. Den pedagogik som diskuteras är den som riktar sig till barn.

Ytterligare exempel på den utåtriktade museiverksamheten ges i artikeln "Hela historien?" skriven av Maria Ahlsén, Johanna Berg och Kristina Berg. De ställer 20 frågor till dem som utformar en utställning eller dem som granskar en befintlig. Det är väl genomtänkta verktyg som man kan applicera även på den inre museiverksamheten.

Eva Persson är ett av Museiveriges mest kända namn. I texten "Mot ett könstänkande" redovisar hon några exempel på utställningar som berört genusproblematiken under hennes år i branschen. Jag gillar att hon genom sitt historiska perspektiv kan se hur trender kommer och går, och att en förändring är på gång. Hon skriver att "Nu kan museerna förlita sig på de skarpa kvinnor som går i spetsen för samtidskonsten! Det blir bråk om roller och vem som har rätt att tolka museernas samlingar, men

utställningarna kommer att bli tydligare och publiken engagerad." Hoppas hon har rätt.

Den avslutande artikeln är ett samtal mellan bokens båda redaktörer och Katarina Kallings Nilsson. "Att beköna ett fängelse" är titeln och beskriver förnyelsearbetet med fängelsemuseet i Gävle. Artikeln skiljer sig lite från de övriga eftersom det handlar om ett specialmuseum utan offentligt uppdrag och offentliga anslag. Därmed är man något friare att bryta konventioner och traditioner. Särskilt när man gör om hela museet med ny personal och ny inriktning, som sägs vara beköнад. Artikeln är intressant eftersom den pekar på ett viktigt problem i boken. Någonstans får man en känsla av att beköнад handlar om kvinnor och att man kommer tillrätta med genusdiskussionen genom att fokusera just på kvinnor. Detta kan dessutom endast utföras av kvinnor (författarna och redaktörerna är kvinnor). Den avslutande artikeln får mig också att sakna en konstruktiv diskussion av museibegreppet och de olika typer av museer som finns och det uppdrag de har.

Den konsensus som finns i boken gör mig lite funderad. Författarna är överens om att genusperspektivet ska genomsyra museiverksamheten och det visas även goda exempel på hur detta kan göras. Men det blir ganska politiskt korrekt och lite slätstruket. Det är lite väl mycket av "hade vi haft mer pengar och mer tid hade vi kunnat göra något om genus". Och det där är ett tröttnande mantra man ofta hör i museisammanhang, gärna från äldre kollegor. Jag hade önskat att man tydligare såg möjligheterna i att konsekvent bruka ett könsmaktsperspektiv i museiarbetet. Framförallt i de exemplifierande artiklarna. Mer motstånd, mer anarki.

Titeln på boken är politiserande, vilket gör att man förväntar sig en kritisk analys över museernas historia och verksamhet, och hur den är beköнад. Boken skulle ännu tydligare kunna peka på hur offentliga medel använts för att samla in, vårda och visa något som bara berör ett fåtal i samhället. Och det gör man i inledningen. Men det finns ett glapp mellan teori och praktik i boken som stör helhetsintrycket. Resultatet är ett antal artiklar som är intressanta var för sig, men de handlar inte alltid om genus. Därför är jag rädd att symbolvärdet med boken är större än det innehållsliga värdet. Det är nödvändigt att museerna arbetar mer aktionsinriktat och politiserande, men då krävs det ett paradigmskifte. Jag tycker nog endast att exemplet från Sydafrika och Eva Perssons artikel pekar på denna nödvändighet. Å andra sidan ger artiklarnas bredd mycket inspiration för oss som är museiarbetare och för dem som vill bli.

Trots en del invändningar är boken läsvärd. Det sker mycket intressant på museerna. Med en ny generation museiarbetare går museerna en ny vår till mötes som aktions- och samtidsinriktade, mer ifrågasättande och subversiva. Därigenom kan museibesökarna bli mer medvetna om sin historia och samtid. Hur detta ska gå till förväntar jag mig få läsa i *Det bekönade museet* del 2.

Magnus Gudmundsson, Malmö

Otydligt. Otymligt. Otaligt. Det industriella kulturarvets utmaningar. Annika Alzén & Birgitta Burell (red.) Carlssons Bokförlag, Stockholm 2005. 193 s., ill. ISBN 91-7203-666-4.

Industrisamhället i egenskap av kulturarv har onekligen skapat osäkerhet i kulturarvsfältet. En mängd frågor och problem har formulerats med anledning av att epoken betraktas i kulturarvsperspektiv. Delvis har det att göra med ökande anspråk från och krav på kulturarvsfältets aktörer, delvis med de egenskaper som vi tillskriver industrisamhället. I antologin *Otydligt. Otymligt. Otaligt*. tas båda dessa aspekter upp till behandling.

Redaktörerna Annika Alzén och Birgitta Burell skriver i sin inledning om hur konferensen, som antologin grundar sig på, kom att fokuseras på ”de många konkurrerande industriarvsbegreppen och frågan om industriarvets värde dimension” (8). Trots detta har bokens författare uppenbarligen inte kunnat enas om något gemensamt begrepp för epoken och dess möjliga kulturarv. Man skriver om industrisamhällets kulturarv, industriarvet, det industriella kulturarvet, det industrihistoriska arvet, industriminnet etc. Maths Isacson ägnar hela sin artikel åt begreppsfloran. Ändå ges exempel på författare som oreflektat använder flera olika begrepp samtidigt. Det genererar givetvis oklarheter, inte minst, vilket Isacson påpekar, som de olika begreppen betyder något och får konsekvenser för hur man betraktar och förstår industrisamhället och dess kulturarv. Han menar t.ex. att de som utgår från ett brett perspektiv på industrisamhället i första hand har ägnat sig åt ”företeelser på marginalen”, medan andra som har ett smalt perspektiv ”ägnat sig åt kärnområdet, den industriella verksamheten och därtill relaterade fenomen” (53). Isacson har förstås en poäng här. Men skilljelinjerna går nog inte bara mellan brett och smalt utan också mellan synen på det som han beskriver som industrisamhällets ”kärnområde”. Isacson, och många med honom, ser den industriella

verksamheten som detta område. Jag är inte helt säker på att industrisamhällets ”kärnområde” låter sig begränsas till det industriella. En minst lika uppenbar faktor står t.ex. att finna i tjänstesektorns och den offentliga sektorns framväxt och organisation. Varför fabriken har fått monopol på representationen av Industrisamhället är för somliga möjligen en självklarhet men är nog en fråga mögen en närmare undersökning liksom de konsekvenser fabriken ställning har fått för vår syn på de senaste 150 årens samhällsutveckling.

Peter Aronsson gör en allmän inledning till kulturarvets historia och konstaterar bl.a. svårigheten med att få industrisamhället att betraktas som kulturarv eftersom industrin har ansetts vara motsatsen till kultur och en sinnebild för det moderna och föränderliga samt att dess lämningar har ansetts påminna om ”armod, förnedring och elände” (19). Intresset för industriarvet väcktes i Sverige först under 1970-talet i de stora strukturomvandlingarnas kölvatten.

Här får han dock mothugg från Svante Beckman som menar att industrisamhällets kulturarv har frodats sedan länge. Vad är det som motiverar ”det sista decenniets hallå om industriarvet”, frågar sig Beckman. Det är en bra fråga som han dock förefaller ganska ointresserad av att besvara. I likhet med många andra påpekar Beckman att den traditionella expertkunskapen inte längre är gångbar inom kulturmiljövärderna. Industrisamhällets bevarandeobjekt är enligt honom mer komplexa än mer traditionella objekt. Men på vilket sätt? Är det en justering av antikvariernas kulturhistoriska kompetens som Beckman efterfrågar? Nej, industriarvet har utmanat kulturmiljövärdens mer grundläggande sätt att fungera, menar han och hävdar att det kulturhistoriskt värdefulla snarare framstår som en förhandlingsprodukt än som resultatet av en expertbedömning. Denna svartvita beskrivning är nog snarare resultatet av hans sätt att tänka än en beskrivning av hur kulturhistoriskt värdefulla objekt kommer till. Förhandling utesluter inte expertbedömningen, och vice versa; det är väl känt för alla som någon gång arbetat på det s.k. fältet. Det är med andra ord tveksamt om Beckmans faiblesse för polära uppställningar och fyrfältsdiagram skapar den klarhet som avses. Däremot är det inte svårt att hålla med om att karakteriseringen av industrisamhället som vardagligt och profant står i bjärt kontrast till det ”dyrgrips- och märkvärdighetstänkande” (145) som länge har haft greppet om kulturmiljövärderna.

Flera författare är upptagna med värderingsfrågorna. Helena Westin berör den nu allt oftare hörda frågan om